

روزنامه ثریا و سه دوره انتشار در قاهره، تهران و کاشان

۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۷ ساعت ۱۷:۰۴

روزنامه ثریا تا دوران مشروطه به کار خود ادامه داد؛ اما بعد از مشروطه و حدود ۹ سال فعالیت در تهران، کاشانی تصمیم گرفت کار چاپ و انتشار آن را در زادگاه خود یعنی کاشان از سر گیرد.

کافه تاریخ مقالات

با آغاز پیدایش مطبوعات به مفهوم نوین آن در ایران، روزنامه‌های زیادی در کشور و گاه خارج از آن منتشر و توزیع گشتند. برخی از این روزنامه‌ها با تیراژهای بالا از اهمیت خاصی برخوردار بودند. ثریا از جمله این روزنامه‌ها است که در دوره انتشار بارها در ایران و خارج از ایران منتشر شد و مقالات و مطالب سیاسی و اقتصادی مهمی را به چاپ رساند. با این حال این روزنامه نیز بسان دیگر روزنامه‌های مهم دوره قاجار با محدودیت‌ها و داستان‌های خاص خود همراه بود که در این نوشته به برخی از آن حوادث و ماجراها پرداخته می‌شود.

مطبوعات در دوره قاجار

اولین روزنامه‌ها و کارکرد آن در ایران

دوره قاجار با تحولات سیاسی و اجتماعی فراوانی روبرو بود. در این دوره، سفارتخانه‌های ایران در بسیاری از کشورهای بزرگ آن عصر، شروع به فعالیت کردند و نقش کشورهای خارجی در امور اجتماعی و سیاسی کشور پررنگ گردید. این موضوع علاوه بر آنکه باعث ورود برخی از تحولات سیاسی این کشورها به خصوص کشورهای غربی گردید، ساختار قدرت را نیز با چالش‌ها و تغییرات جدیدی مواجه ساخت. تحولاتی که ریشه در تغییر شکل زندگی در کشورهای صنعتی و به دنبال آن گسترش شهرنشینی، حمل و نقل و ارتباطات داشت. شاید در بین تمام این تغییرات پیدایش روزنامه و مطبوعات را بتوان یکی از مهمترین نتایج ورود اندیشه‌ها و تحولات غرب به کشور دانست. بر این اساس در سال ۱۲۵۳، نخستین روزنامه ایران به همت میرزا صالح شیرازی به صورت ماهانه در دو ورق بزرگ چاپ سنگی شد. از این روزنامه با عنوان کاغذ اخبار یاد می‌شود. ۱ بعد از چاپ اولین کاغذ اخبار، بتدریج

شاهد چاپ و انتشار روزنامه‌های دیگر با نام‌ها و مطالب خاص و گوناگون هستیم. یکی از این روزنامه‌های مهم ثریا است که ابتدا در قاهره شروع به فعالیت کرد.

روزنامه ثریا: چاپ و صاحب امتیاز آن

روزنامه ثریا که روزنامه‌ای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بود برای اولین بار توسط میرزاعلی محمدخان کاشانی و سید فرج الله حسینی، تاجر کاشانی مقیم مصر، در ۱۳۱۶ در قاهره تاسیس و منتشر شد. ۲ به طور کلی بسیاری از روزنامه‌های آن دوران در ابتدا در خارج از کشور و در شهرهایی چون قاهره، کلکته و... منتشر می‌شدند؛ زیرا روزنامه، شبنامه و اعلامیه‌ها نیز به عنوان ابزار کار روشنفکران جهت انتقاد از رژیم و افزایش آگاهی سیاسی مردم، نقش بسزایی در مبارزه با ساختار قدرت داشتند. به عبارتی می‌توان گفت روزنامه‌هایی که تاثیر شدیدی در بیداری افکار عامه داشتند، روزنامه‌های غیر دولتی چاپ خارج از ایران بودند؛ زیرا این جراید مطالبی را عنوان می‌کردند که روزنامه‌های دیگر داخلی جرات ابراز آن‌ها را نداشتند. ۳ از این رو، روزنامه‌ها تقریباً جز اولین ابزارهایی بودند که زمزمه مشروطه‌طلبی را انعکاس دادند. هر چند پس از مشروطه این موضوع تا حدودی تغییر و «به یک باره موج‌انواع روزنامه‌ها کشور را فراگرفت. به دنبال انقلاب علاوه بر ۷۴ روزنامه که همگی از سوی مردم منتشر می‌شد، صدها شبنامه، بیدارنامه و غیره همه‌آجارا فراگرفت.» ۴

با این حال ثریا در ابتدای انتشار از جایگاه خوبی میان مردم برخوردار شد؛ این روزنامه در روزهای خاصی چون شنبه و یکشنبه در ۱۶ صفحه منتشر می‌شد؛ اما هنوز مدت زیادی از چاپ آن نگذشته بود که به دلیل اختلاف میان صاحب‌امتیازان آن، تمامی امتیازات از سوی کاشانی به حسینی واگذار گردید. بعد از این اتفاق، روزنامه اهمیت سابق خود را تا حدودی از دست داد، ولی با تمام این اوصاف به فعالیتهای خود ادامه داد. ثریا به طور کلی حدود دو سال در قاهره منتشر شد و در این مدت مطالب و مقالات مهمی را در رابطه با مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور به چاپ رساند؛ اما بعد از دو سال یعنی در سال ۱۳۱۸، چاپ این روزنامه در قاهره متوقف شد و این بار در داخل ایران شروع به فعالیت کرد.

چاپ ثریا در ایران: تهران

بعد از توقف روزنامه ثریا در قاهره، چاپ و انتشار آن مجدداً در تهران از سر گرفته شد. این بار مدیریت روزنامه در تهران به فرج‌الله کاشانی سپرده شد. روزنامه در ایران نیز به موضوعات متنوعی پرداخت و علاوه بر مسائل داخلی، اخبار خارجی را نیز پوشش داد. «از مهم‌ترین خبرهای خارجی، اخبار جنگ روسیه و ژاپن بود که در بیشتر شماره‌های روزنامه ثریا به تفصیل به آن پرداخته شده است.» ۵ روزنامه ثریا تا دوران مشروطه به کار خود ادامه داد؛ اما بعد از مشروطه و حدود ۹ سال فعالیت در تهران، کاشانی تصمیم گرفت کار چاپ و انتشار آن را در زادگاه خود یعنی کاشان از سر گیرد. سبک و سیاق روزنامه در کاشان نیز به مانند گذشته بود. در این دوره هم ثریا حدود دو سال در کاشان چاپ و منتشر شد و به مانند رویکرد گذشته خود به موضوعات متنوعی در خصوص عدالت، مساوات، برادری، آزادی و... پرداخت و در نهایت آخرین شماره آن در سال ۱۳۲۸ چاپ شد.

در رابطه با علل توقف روزنامه دلایل مختلفی ذکر شده است اما مهمترین دلیل آن را شورش نایبیان کاشان دانسته‌اند. نایبیان گروهی از اشرار و غارتگران کاشان بودند که با استفاده از هرج و مرج اواخر دوره مشروطه، به غارت و چپاول اموال مردم می‌پرداختند. با این حال روزنامه ثریا در دوره فعالیت خود، سهم بزرگی در آگاه ساختن مردم و انتشار اخبار مهم آن دوران داشت. ادوارد براون در این رابطه گفته است: «نتایج حاصله از تأثیر آن‌ها (روزنامه‌های ثریا و پرورش)... طی سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۱۸ قمری انقلاب فکری عظیمی در میان جوانان پدید آورده و افکار عامه را سخت تهییج و درباریان را مات و مبهوت ساخت.»^۶ با توجه به این اوصاف باید رسالت مطبوعات در دوران قاجار را بسی سخت و دشوار دانست. اما آنچه در رابطه با بسیاری از روزنامه‌ها و نشریات آن دوران جالب و قابل تأمل است، مطالبی است که در آن روزنامه‌ها منتشر می‌شد. علیرغم تمامی محدودیت‌ها اعم از سانسور و یا محکوم بودن بسیاری از روزنامه‌ها و نشریات به عدم فعالیت، با درج مفاهیم و مطالب آگاه‌بخش نقش مهمی در آگاه‌سازی مردم و تغییر فضای سیاسی و اجتماعی کشور داشتند. به گونه‌ای که می‌توان مطبوعات و در رأس آن روزنامه‌هایی چون ثریا را پیشگام در تحول فکری و سیاسی مردم دانست.

فهرست منابع

۱. پروین قدسی‌زاد، سجاد راعی گلوجه و اصغر صادقی یکتا، جرائد در ایران، دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱۰، ۱۳۹۳
۲. مسعود مطلبی، روزنامه ثریا، دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، جلد ۹، ۱۳۹۳، شماره ۴۲۳۱
۳. جبار لوی شبستری، بهرام، بررسی ویژگی‌های مطبوعات دوران انقلاب مشروطه، مجموعه مقالات و سخنرانی‌های همایش بزرگداشت مشروطه، تبریز، انتشارات ستوده، ۱۳۸۳، ص ۲۵۶
۴. مهدی محسنیان‌نژاد، مقدمه‌های بر جامعه‌شناسی مطبوعات، تهران، انتشارات خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۵، ص ۲۹
۵. مطلبی، همان، شماره ۴۲۳۱
۶. [ادوارد گرانویل براون](#)، تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران در دوره مشروطیت، تالیف و تنظیم ادوارد جی. براون، محمدعلی تربیت، ترجمه رضا صالح‌زاده، تهران، کانون معرفت، ص ۱۵۵

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/36859/كاشان-تهران-قاهره-انتشار-دوره-سه-شريا-روزنامه/36859>